

Justyna Łacny

Podejście Unii Europejskiej i Polski do koncepcji *smart village*¹

The European Union's and Poland's approach to the “smart village” concept

“Smart village” is defined as a region or local community that uses digital technologies and innovations in everyday life, thus improving its quality, the standard of public services and the use of local resources. The European Union supports projects implementing this concept – they are implemented as part of the EU's rural development policy (Common Agricultural Policy) and financed from the EU budget, the European Agricultural Fund for Rural Development. At national level, the objectives and rules for the implementation of the “intelligent rural areas” concept are defined by Member States in their strategic plans for the Common Agricultural Policy. The Polish Strategic Plan provides for the implementation of such projects, defines the objectives that they are to achieve and the principles of their implementation and financing.

Keywords: rural areas, innovation, European Union, EU budget, Common Agricultural Policy

„Inteligentna wieś” jest definiowana jako region lub społeczność lokalna, która wykorzystuje technologie cyfrowe i innowacje w codziennym życiu, poprawiając w ten sposób jego jakość, standard usług publicznych i wykorzystanie zasobów lokalnych. Unia Europejska wspiera projekty wdrażające tę koncepcję – są one realizowane w ramach unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich (wspólna polityka rolna) i finansowane z budżetu UE, z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Na poziomie krajowym cele i zasady realizacji koncepcji „inteligentnej wsi” określają państwa członkowskie w planach strategicznych dla wspólnej polityki rolnej. Polski plan strategiczny przewiduje wdrażanie tego typu projektów, określa cele, jakie mają one realizować, oraz zasady ich wdrażania i finansowania.

Słowa kluczowe: wieś, innowacyjność, Unia Europejska, budżet UE, wspólna polityka rolna

Doktor hab. nauk prawnych, prof. PW ■

Politechnika Warszawska, Wydział Administracji i Nauk Społecznych, WARSZAWA, POLSKA ■
justyna.lacny@pw.edu.pl ■ <https://orcid.org/0000-0001-7985-4882>

Opracowanie to przedstawia podejście Unii Europejskiej i Polski do koncepcji *smart village* (inteligentna wieś, inteligentne obszary wiejskie) oraz umocowania jej realizacji w prawie UE i polskim.

¹ Informacja na temat podejścia Unii Europejskiej do koncepcji *smart village* oraz umocowania jej realizacji w polskim prawie i polityce rozwoju sporządzona 10 lipca 2023 r. na zlecenie posła Koalicji Obywatelskiej; BAS-WAPEiM-1334/23.

Podejście Unii Europejskiej do koncepcji „inteligentnej wsi”

Koncepcja „inteligentnej wsi”

Koncepcja „inteligentnej wsi” ma krótki rodowód. Jako pierwsi przedstawili ją T. van Gevelt i J. Holmes w 2015 r. w odniesieniu do programów pomocowych realizowanych w Afryce i Azji². Nacisk położyli głównie na dostęp mieszkańców do nowoczesnych źródeł energii, bezpieczeństwa żywnościowego, podstawowej edukacji i opieki zdrowotnej. W UE ważnym momentem dla rozwoju koncepcji „inteligentnej wsi” było przyjęcie w 2016 r. przez Europejską Konferencję w sprawie Rozwoju Obszarów Wiejskich deklaracji „Lepsze życie na obszarach wiejskich”, potocznie zwanej deklaracją z Cork 2.0. Zwrócono w niej uwagę na konieczność pokonania przepaści cyfrowej na obszarach wiejskich oraz rozwijania możliwości, które oferuje lepsza jakość sieci połączeń i cyfryzacja. W 2017 r. Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich przyjęła dokument „EU action for Smart Villages”³, w którym zawarto jedną z pierwszych i często przytaczaną definicję „inteligentnej wsi”⁴. Według tej definicji stanowi ją wieś (społeczność lokalna, region), która wykorzystuje technologie cyfrowe i innowacje w codziennym życiu, poprawia w ten sposób jego jakość, polepsza standard usług publicznych i lepiej wykorzystuje swoje zasoby lokalne. Znaczenie koncepcji „inteligentnej wsi” zostało też podkreślone w deklaracji z Bled „Smart Villages Bled Declaration for a Smarter Future of the Rural Areas in EU”, przyjętej w 2018 r.⁵. Potwierdzono w niej, że wiejska gospodarka cyfrowa, jeśli jest rozwijana w UE w innowacyjny, zintegrowany i inkluzyjny sposób, ma potencjał do poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich, a tym samym przyczynia się do rozwiązania obecnego problemu wyludniania i migracji ze wsi.

Chociaż w prawodawstwie UE nie ma definicji „inteligentnej wsi”, istnieje wiele cech wyróżniających koncepcję „inteligentnej wsi”. Jako jej podstawowe elementy postrzegane są: zaangażowanie społeczności lokalnej i wykorzystanie narzędzi cyfrowych. Koncepcja „inteligentnej wsi” zakłada udział mieszkań-

² T. van Gevelt, J. Holmes, *A Vision for Smart Villages. Smart Villages*, 2015, <http://e4sv.org/wp-content/uploads/2015/08/05-Brief.pdf>.

³ Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, *EU action for Smart Villages*, https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2019-11/rur-dev-small-villages_en_0.pdf.

⁴ Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, *Inteligentne wsie. Rewitalizacja usług na obszarach wiejskich*, 2018, https://ec.europa.eu/enrd/sites/default/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-26-2018-pl.pdf; A. Visvizi, M.D. Lytras, *It's Not a Fad: Smart Cities and Smart Villages Research in European and Global Contexts*, Sustainability, 2018, 10(8).

⁵ European Commission, *Smart Villages Bled Declaration for a Smarter Future of the Rural Areas in EU*, <https://pametne-vasi.info/wp-content/uploads/2018/04/Bled-declaration-for-a-Smarter-Future-of-the-Rural-Areas-in-EU.pdf>.

ców w poprawie ich warunków gospodarczych, społecznych i środowiskowych, współpracę z innymi społecznościami, innowacje społeczne i dalszy rozwój strategii „inteligentnej wsi”. Koncepcja ta sugeruje przyjęcie inteligentnych rozwiązań w sektorach publicznym i prywatnym, w szerokim zakresie dziedzin polityk publicznych takich jak poprawa dostępu do usług, rozwój łańcuchów dostaw żywności i rozwój odnawialnych źródeł energii. W koncepcji „inteligentnej wsi” kluczową rolę odgrywa współpraca, partnerstwo i wsparcie władz lokalnych. Obejmuje to współdziałanie między wsiami oraz między wsiami, pobliskimi miejscowościami i obszarami miejskimi. „Inteligentne wsie” poszukują rozwiązań zakorzenionych na lokalnym terytorium, które mogą generować wartości i korzyści dla społeczności⁶.

Koncepcja „inteligentnej wsi” stanowi odpowiedź na problemy rozwoju obszarów wiejskich wynikające ze zmian demograficznych, w tym starzenia się społeczeństwa, odpływu młodych mieszkańców ze wsi i ich niskiej gęstości zaludnienia, a także coraz mniejszej liczby miejsc pracy na obszarach rolnych, niewystarczającego i zmniejszającego się zakresu świadczonych usług na tych obszarach i braku wystarczających zasobów finansowych na cele inwestycyjne. W tym kontekście mówi się o zagrożeniu stwarzanym przez „błędne koło upadku wsi”, w którym każdy z wyżej wskazanych elementów może być zarówno czynnikiem wywołującym, jak i efektem niekorzystnych zmian zachodzących na wsi⁷.

Powstawanie „inteligentnej wsi” napędza kilka czynników: 1) konieczność reakcji na wyludnianie się obszarów wiejskich i zmiany demograficzne, 2) potrzeba znalezienia lokalnych rozwiązań uwzględniających obniżanie się poziomu wydatków publicznych na obszary wiejskie i centralizację usług publicznych, 3) możliwość wykorzystania powiązań między małymi a dużymi miastami, 4) możliwość zwiększenia roli obszarów wiejskich w przechodzeniu na niskoemisyjną gospodarkę o obiegu zamkniętym i 5) wspieranie transformacji cyfrowej⁸.

Do nieodzownych elementów koncepcji „inteligentnej wsi” zalicza się:

- inteligentne inicjatywy – to działania lokalne mające zaspokoić potrzeby mieszkańców, inicjowane i realizowane przez nich, które w miarę potrzeb i możliwości są wspierane przez nowe technologie,
- inteligentną społeczność – tworzą ją mieszkańcy danej jednostki terytorialnej (np. gminy, sołectwa), którzy angażują się w sprawy lokalne, potrafią określić swoje potrzeby, a następnie współdecydują i włączają się w działania mające je zaspokoić. Podkreśla się, że mieszkańcy wsi stanowią kluczowy element w realizacji koncepcji „inteligentnej wsi”. Istotną rolę odgrywa też lokalny

⁶ A. Martinez Juan, J. McEldowneyk, *Smart villages Concept, issues and prospects for EU rural areas*, European Parliamentary Research Service, March 2021.

⁷ S. Kalinowski, Ł. Komorowski, A. Rosa, *Koncepcja smart villages: Przykłady z Polski*, Warszawa 2021, s. 18.

⁸ Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, *Inteligentne wsie*, op. cit.

lider (np. wójt, sołtys), jeżeli umiejętnie uwzględni wolę mieszkańców wsi w podejmowanych decyzjach,

- inteligentne usługi – to usługi publiczne i społeczne, świadczone zazwyczaj przez lokalny samorząd, bazujące na nowych technologicznych, niezbędne dla konkretnego obszaru i dopasowane do jego potrzeb,
- inteligentne instytucje – to instytucje publiczne (np. urząd gminy, szkoła, ośrodek kultury) korzystające z nowoczesnych rozwiązań i udostępniające je mieszkańcom,
- inteligentna infrastruktura – to infrastruktura transportowa umożliwiająca mobilność mieszkańców terenów wiejskich, infrastruktura komunalna zapewniająca im odpowiednie warunki bytowe oraz infrastruktura informacyjna pozwalająca na szybkie załatwianie spraw, korzystanie z usług publicznych i komunikowanie się z członkami społeczności lokalnej⁹.

W tym kontekście wskazuje się, że „inteligentny” oznacza podmiot korzystający z technologii cyfrowych jako jednego z narzędzi prowadzenia działań na terenach wiejskich. Oznacza też podmiot myślący nie tylko o samej wsi. Niektóre inicjatywy są realizowane na poziomie wsi, lecz wiele z nich dotyczy okolicznych terenów wiejskich, grup wsi, małych miejscowości i powiązań z miastami. „Inteligentny” oznacza również podmiot budujący nowe formy współpracy i sojuszy: między rolnikami i pozostałymi podmiotami działającymi na obszarach wiejskich, między gminami oraz między sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim. „Inteligentny” oznacza również podmiot myślący samodzielnie. Nie istnieje standardowy model ani rozwiązanie w przypadku „inteligentnej wsi” – kluczowe znaczenie mają społeczności lokalne wykorzystujące miejscowe zasoby, korzystające z najlepszej wiedzy i podejmujące oddolne inicjatywy. Cechy te odróżniają „inteligentne miasta” od „inteligentnych wsi”. W przypadku „inteligentnych miast” większy nacisk jest kładziony na możliwości transformacji sposobu funkcjonowania miast dzięki nowoczesnym technologiom cyfrowym i działania na dużych zbiorach danych. „Inteligentne wsie” nie polegają na rozszerzeniu przyjętych zasad na tereny „rozproszone”, natomiast akcentuje się rolę społeczności lokalnych, które samodzielnie podejmują działania, często, choć nie wyłącznie, z pomocą technologii cyfrowych¹⁰.

Realizacja koncepcji „inteligentnej wsi” w ramach wspólnej polityki rolnej

W praktyce koncepcja „inteligentnej wsi” jest realizowana w UE w ramach wspólnej polityki rolnej (WPR), stanowi element europejskiej polityki rozwoju obszarów wiejskich (II filar WPR). Projekty wdrażające koncepcję „inteligentnej wsi” są finansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Ob-

⁹ S. Kalinowski, Ł. Komorowski, A. Rosa, *Koncepcja smart villages*, op. cit., s. 15–16.

¹⁰ Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, *Inteligentne wsie*, op. cit.

szarów Wiejskich (EFRROW) i z budżetów krajowych. Cele rozwoju obszarów wiejskich i podejmowane w tym zakresie działania określają państwa członkowskie w dokumentach planistycznych podlegających akceptacji Komisji. W latach 2014–2022 ustalały je krajowe programy rozwoju obszarów wiejskich (PROW). Z każdym państwem członkowskim Komisja zawierała też umowę partnerstwa określającą strategię realizacji inwestycji finansowanych z EFRROW, zapewniającą koordynację działań i synergię z innymi działaniami finansowanymi z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych. Obecnie, w latach 2021–2027, państwa członkowskie określają cele rozwoju obszarów wiejskich i działania zapewniające ich osiągnięcie w planach strategicznych WPR. Problematyka ta zostanie przedstawiona w dalszej części opracowania.

Realizacja koncepcji „inteligentnej wsi” w polskim prawie i polityce rozwoju obszarów wiejskich

W Polsce obszary wiejskie zajmują 85%, a tereny rolne 52% powierzchni kraju. Wieś zamieszkuje około 15 mln osób, 38% ogółu ludności Polski, które prowadzą około 1,4 mln gospodarstw rolnych. Rolnictwo w Polsce charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem, istnieje znaczny odsetek gospodarstw o małej wielkości ekonomicznej, występują też istotne różnice w dochodach. Na obszarach wiejskich dostęp do nowoczesnej infrastruktury społecznej i technicznej jest utrudniony. Widoczny jest też stale postępujący proces starzenia ludności¹¹.

W charakterystykę tę wpisują się cele realizowane przez „inteligentne wsie”. Poniżej zostaną przedstawione odnoszące się do nich polskie regulacje prawne oraz programowe postanowienia polskiego „Planu strategicznego dla WPR na lata 2023–2027”, które określają zasady realizacji projektów wdrażających koncepcję „inteligentnej wsi”¹².

Przepisy UE i przepisy polskie dotyczące „inteligentnych wsi”

Unijne ramy prawne wdrażania WPR w latach 2021–2027 zostały określone w trzech rozporządzeniach o – rozporządzeniu 2021/2116 w sprawie finansowania WPR¹³, rozporządzeniu 2021/2115 dotyczącym planów strategicznych

¹¹ „Plan strategiczny dla WPR na lata 2023–2027”, <https://www.gov.pl/attachment/25cd1313-c773-44cc-839f-6aafaffee0c0>, s. 5.

¹² <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/plan-strategiczny-dla-wspolnej-polityki-rolnej-na-lata-2023-27>.

¹³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2116 z 2 grudnia 2021 r. w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 1306/2013, Dz.Urz. UE L 435 z 6 grudnia 2021 r., s. 187.

WPR¹⁴ i rozporządzeniu 2021/2117 ustanawiającym wspólną organizację rynków produktów rolnych¹⁵. Na podstawie tych rozporządzeń Komisja wydała rozporządzenia delegowane i rozporządzenia wykonawcze¹⁶. Do „inteligentnych wsi” odwołano się wyłącznie w preambule rozporządzenia 2021/2115 dotyczącego planów strategicznych WPR¹⁷. Rozporządzenia te przywołują koncepcję „inteligentnej wsi” wyłącznie w kontekście obowiązków sprawozdawczych spoczywających na państwach członkowskich w zakresie dostarczanych Komisji da-

¹⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013, Dz.Urz. UE L 435 z 6 grudnia 2021 r., s. 1.

¹⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2117 z 2 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych, (UE) nr 1151/2012 w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych, (UE) nr 251/2014 w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina i (UE) nr 228/2013 ustanawiające szczególne środki w dziedzinie rolnictwa na rzecz regionów najbardziej oddalonych w Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE L 435 z 6 grudnia 2021 r., s. 262.

¹⁶ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/legislacja-ue4>.

¹⁷ Zaznaczono, że ponieważ wiele obszarów wiejskich w UE cierpi na problemy strukturalne, takie jak brak atrakcyjnych możliwości zatrudnienia, niedobór wykwalifikowanej siły roboczej, niedoinwestowanie sektora sieci szerokopasmowych, infrastruktury cyfrowej i innej oraz podstawowych usług, a także odpływ młodzieży, zasadnicze znaczenie ma wzmocnienie struktury społeczno-ekonomicznej na tych obszarach, zgodnie z deklaracją Cork 2.0. „Lepsze życie na obszarach wiejskich”. Wzmocnienie to powinno się odbywać w szczególności poprzez tworzenie miejsc pracy i wymianę pokoleń, wprowadzenie na obszarach wiejskich programu Komisji w zakresie zatrudnienia i wzrostu gospodarczego, wspieranie włączenia społecznego, pomoc młodym ludziom, wymianę pokoleń i rozwój „inteligentnych wsi” w rejonach wiejskich w całej UE [wyróżn. J.Ł.] oraz przez przyczynienie się do łagodzenia zjawiska wyludniania się (motyw 32 preambuły rozporządzenia 2021/2115). Zaznaczono też, że udzielając wsparcia inwestycyjnego, państwa członkowskie powinny szczególnie uwzględniać przekrojowy cel modernizacji rolnictwa i obszarów wiejskich przez sprzyjanie rozwojowi wiedzy, innowacji i cyfryzacji oraz ich upowszechnianie w rolnictwie i na obszarach wiejskich, a także zachęcanie do ich wykorzystywania. W zamieszczonym w planach strategicznych WPR opisie wkładu tych planów w przekrojowy cel ogólny należy uwzględnić wsparcie na rzecz inwestycji we wprowadzanie technologii cyfrowych w rolnictwie, leśnictwie i na obszarach wiejskich, takich jak inwestycje w rolnictwo precyzyjne, „inteligentne wsie” (wyróżn. J.Ł.), przedsiębiorstwa wiejskie i infrastrukturę technologii informacyjno-komunikacyjnych (motyw 78 preambuły rozporządzenia 2021/2115).

nych dotyczących lokalnych grup działania i ich zadań prowadzonych w ramach LEADER¹⁸.

Na poziomie krajowym w celu zapewnienia stosowania przywołanych rozporządzeń unijnych dotyczących wdrażania WPR przyjęto ustawę z 26 stycznia 2023 r. o finansowaniu wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027 (Dz.U. poz. 332) i ustawę z 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 (Dz.U. poz. 412; dalej: „Plan strategiczny”). Na podstawie tych ustaw Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi wydał rozporządzenia. Powyższe przepisy ustawowe i podustawowe nie odnoszą się wprost do koncepcji „inteligentnej wsi”. Odwołuje się do niej natomiast „Plan strategiczny” przyjęty na podstawie tych ustaw w celu wdrażania w Polsce unijnej polityki rolnej w latach objętych tym planem. Komisja Europejska zatwierdziła ten plan 31 sierpnia 2022 r.

Plan strategiczny dla wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027

„Plan strategiczny” ma wspierać zrównoważony rozwój polskich gospodarstw, sektora przetwórstwa i poprawę warunków życia i pracy w małych miejscowościach wiejskich. Jego adresatem są rolnicy i ich grupy, samorządy, przedsiębiorcy i mieszkańcy obszarów wiejskich. Ma zapewnić realizację zróżnicowanych celów. Z punktu widzenia koncepcji „inteligentnej wsi” na uwagę zasługują dwa cele. Plan ten ma 1) przyciągać młodych rolników i ułatwiać im rozwój działalności gospodarczej na obszarach wiejskich oraz 2) promować zatrudnienie, wzrost, włączenie społeczne i rozwój lokalny na obszarach wiejskich¹⁹. Koncepcja „inteligentnej wsi” wpisuje się również w inny cel „Planu strategicznego”, którym jest modernizacja sektora rolnego przez wspieranie i dzielenie się wiedzą, innowacjami i cyfryzacją w rolnictwie i na obszarach wiejskich oraz zachęcanie do ich wykorzystywania.

Rozwiązaniami, znanymi z poprzednich lat, wdrażania programów rozwoju obszarów wiejskich kontynuowanymi w „Planie strategicznym”, na które warto

¹⁸ Załącznik 7 rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) 2022/1475 z 6 września 2022 r. ustanawiającego szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 w odniesieniu do ewaluacji planów strategicznych WPR oraz dostarczania informacji na potrzeby monitorowania i ewaluacji, Dz.Urz. UE L 232 z 7 września 2022 r., s. 8.

¹⁹ „Plan strategiczny” ma też: 1) wspierać godziwe dochody gospodarstw rolnych i ich odporność w UE w celu zwiększenia bezpieczeństwa żywnościowego; 2) zwiększyć zorientowanie na rynek i konkurencyjność, w tym na badania naukowe, technologię i cyfryzację; 3) poprawić pozycję rolników w łańcuchu wartości; 4) przyczynić się do łagodzenia zmian klimatu i przystosowywania się do nich i do zrównoważonej produkcji energii; 5) wspierać zrównoważony rozwój i wydajne gospodarowanie zasobami naturalnymi; 6) przyczynić się do ochrony różnorodności biologicznej, wzmacniać usługi ekosystemowe oraz ochronę siedlisk i krajobrazu i 7) poprawić reakcję rolnictwa UE na potrzeby społeczne dotyczące żywności, zdrowia i dobrostanu zwierząt.

zwrócić uwagę z punktu widzenia koncepcji „inteligentnej wsi”, są: wsparcie dla młodych rolników będące podstawą odnowy rolnictwa, jego rozwoju, a także utrzymanie inicjatywy LEADER mającej charakter oddolny, służący aktywizacji społeczności lokalnej i poprawie jakości życia na obszarach wiejskich. „Plan strategiczny” zawiera też nowe elementy, wśród których należy wyróżnić wzmocnienie roli postępu technologicznego i innowacyjności.

Realizację „Planu strategicznego” zapewnią fundusze unijne i krajowe. Na poziomie UE na jego realizację ma być wydatkowane 17,3 mld euro w ramach I filaru WPR²⁰ i 4,7 mld euro w ramach II filaru WPR. Natomiast na poziomie krajowym na jego wdrożenie przewidziano 3,2 mld euro. W sumie wydatki zaplanowane na rzecz rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich w latach 2023–2027 mają wynieść 25,2 mld euro²¹.

■ Ocena potrzeb i strategii planowanych interwencji dotycząca koncepcji „inteligentnej wsi”

„Plan strategiczny” odwołuje się do koncepcji „inteligentnej wsi” w obszarach dotyczących 1) oceny potrzeb i strategii planowanych interwencji oraz 2) planowanych interwencji na rzecz rozwoju obszarów wiejskich.

W ocenie potrzeb i strategii planowanych interwencji odnotowano, że wspieranie rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich jest jednym z celów, który będzie realizowany na podstawie „Planu strategicznego”²². Wskazano, że koncepcja „inteligentnej wsi” jest skutecznym narzędziem stosowanym dla rozwoju obszarów wiejskich, który wykorzystuje lokalny potencjał, aby w sposób oddolny kreować rozwój lokalny. Cechami koncepcji „inteligentnej wsi” jest innowacyjność i oddolność, która zapewnia najlepsze dopasowanie tego sposobu rozwiązywania lokalnych problemów przy wykorzystaniu posiadanych zasobów²³.

W „Planie strategicznym” przewidziano realizację wybranych elementów koncepcji „inteligentnych wsi”. Zgodnie ze zdiagnozowanymi potrzebami planowane mają być w szczególności inwestycje w zakresie nowoczesnej infrastruktury, w tym służącej adaptacji do zmian klimatu i ochrony środowiska, np. przez budowę instalacji odnawialnych źródeł energii, zbiorników retencyjnych w celu gromadzenia wód opadowych i roztopowych oraz budownictwo pasywne. Zakładane wsparcie ma pozwolić na realizację 18 pilotażowych projektów wdrażających koncepcję „inteligentnej wsi” we wszystkich województwach²⁴.

²⁰ W I filarze WPR będzie także realizowane „przejsiowe wsparcie krajowe”, finansowane w całości z budżetu krajowego.

²¹ <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/programowanie-ps-wpr>.

²² Punkt 2.1.SO8 „Promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa”.

²³ „Plan strategiczny”, s. 59.

²⁴ *Ibidem*.

■ Projekty wdrażające koncepcję „inteligentnej wsi”

„Plan strategiczny” przewiduje, że projekty wdrażające koncepcję „inteligentnej wsi” będą stanowić „Interwencje na rzecz rozwoju obszarów wiejskich” w rozumieniu tego planu. Ich zasady wdrażania zostały określone w pkt „I.10.10. Infrastruktura na obszarach wiejskich oraz wdrożenie koncepcji inteligentnych wsi” tego planu²⁵.

Beneficjentem projektów mają być gminy i związki międzygminne. Jednostkom tym mają być przyznawane dotacje na pokrycie zwrotu części kosztów kwalifikowalnych poniesionych na realizację tego rodzaju projektów. Wysokość dotacji nie może przekroczyć 10 mln zł, a pomoc ma być przyznawana na projekty o planowanej wysokości kosztów kwalifikujących się do wsparcia powyżej 1,5 mln zł. Finansowaniu ma podlegać od 30% do 75% kosztów kwalifikowalnych, z czego EFRROW ma pokryć maksymalnie 55% (a w regionie Warszawa – 43%) tych kosztów. Wymagany krajowy wkład środków publicznych, w wysokości co najmniej 45% (a w regionie Warszawa – 57%) kosztów kwalifikowalnych, ma pochodzić ze środków własnych beneficjenta (w wysokości co najmniej 25% kosztów kwalifikowalnych) i z budżetu państwa (w wysokości maksymalnie 20%, a w regionie Warszawa – 32% kosztów kwalifikowalnych projektu).

„Plan strategiczny” określa cele, które mają realizować projekty wdrażające koncepcję „inteligentnej wsi”. Mają one przyciągać i wspierać młodych rolników i innych nowych rolników, ułatwiać zrównoważony rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich, a także promować zatrudnienie, wzrost, równość płci, w tym udział kobiet w rolnictwie, włączenie społeczne i rozwój lokalny na obszarach wiejskich, w tym biogospodarkę o obiegu zamkniętym i zrównoważone leśnictwo. Projekty te mają wdrożyć wybrane elementy koncepcji „inteligentnych wsi”, które w sposób oddolny, kompleksowy i innowacyjny pozwolą na rozwiązanie istotnego problemu występującego na danym terenie, odnoszącego się np. do poprawy jakości życia ludności, ograniczenia niekorzystnych trendów demograficznych, podniesienia jakości usług publicznych, poszanowania środowiska przyrodniczego, zwiększenia zatrudnienia oraz włączenia cyfrowego. Planowane w tych projektach działania mają odpowiadać na zdiagnozowane potrzeby społeczności lokalnych i angażować je w ich realizację. Preferowane mają być w szczególności inwestycje w zakresie nowoczesnej infrastruktury, w tym infrastruktury służącej adaptacji do zmian klimatu i ochrony środowiska, np. budowa instalacji odnawialnych źródeł energii, zbiorników retencyjnych w celu gromadzenia wód opadowych i roztopowych oraz budownictwo pasywne. Realizacja projektów wdrażających koncepcję „inteligentnej wsi” ma prowadzić do rozwoju usług publicznych i infrastruktury technicznej, w tym dostępu do Internetu, stymulować rozwój lokalny przez innowacje, cyfryzację i wykorzystanie potencjału endogenicznego oraz poprawić dostęp do infrastruktury publicznej.

²⁵ „Plan strategiczny”, s. 575.

„Plan strategiczny” określa również kryteria wyboru projektów wdrażających koncepcję „inteligentnej wsi”. Finansowanie ma być przyznawane projektom, które będą oddziaływać na rozwój miejscowości, stosować komponenty cyfrowe, określa dalsze funkcjonowanie tego projektu, w tym dodatkowe źródła jego finansowania, zaproponują innowacyjne, dojrzałe i kompleksowe rozwiązania oraz wskażą wymiar ekonomiczny projektu. Pomoc będzie mogła być przyznana, jeśli przygotowana koncepcja „inteligentnej wsi” będzie spójna z koncepcją określoną w interwencji LEADER lub w Rozwoju Lokalnym Kierowanym przez Społeczność²⁶ oraz będzie zawierać elementy, dla których inwestorem może być gmina lub związek międzygminny.

Wnioski

„Inteligentna wieś” to społeczność lokalna lub region, który wykorzystuje technologie cyfrowe i innowacje w codziennym życiu, poprawia w ten sposób jego jakość, polepsza standard usług publicznych i lepiej wykorzystuje zasoby lokalne. Na poziomie UE projekty wdrażające koncepcję „inteligentnej wsi” są realizowane w ramach wspólnej polityki rolnej, stanowią element unijnej polityki rozwoju obszarów wiejskich (II filar WPR) i są finansowane z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. Na poziomie krajowym cele i zasady realizacji projektów wdrażających koncepcję „inteligentnej wsi” określają państwa członkowskie w planach strategicznych dla wspólnej polityki rolnej przyjmowanych na lata 2023–2027. Polski „Plan strategiczny” przewiduje wdrażanie tego typu projektów, określa cele, jakie mają one realizować oraz zasady ich wdrażania i finansowania.

Bibliografia

Akty prawne

■ Prawo krajowe

Ustawa z 26 stycznia 2023 r. o finansowaniu wspólnej polityki rolnej na lata 2023–2027, Dz.U. poz. 332.

Ustawa z 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, Dz.U. poz. 412.

²⁶ Na temat tego schematu pomocowego zob. LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS), Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, www.gov.pl.

■ Prawo unijne

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013, Dz.Urz. UE L 435 z 6 grudnia 2021 r., s. 1.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2116 z 2 grudnia 2021 r. w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 1306/2013, Dz.Urz. UE L 435 z 6 grudnia 2021 r., s. 187.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2117 z 2 grudnia 2021 r. zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1308/2013 ustanawiające wspólną organizację rynków produktów rolnych, (UE) nr 1151/2012 w sprawie systemów jakości produktów rolnych i środków spożywczych, (UE) nr 251/2014 w sprawie definicji, opisu, prezentacji, etykietowania i ochrony oznaczeń geograficznych aromatyzowanych produktów sektora wina i (UE) nr 228/2013 ustanawiające szczególne środki w dziedzinie rolnictwa na rzecz regionów najbardziej oddalonych w Unii Europejskiej, Dz.Urz. UE L 435 z 6 grudnia 2021 r., s. 262.
- Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) 2022/1475 z 6 września 2022 r. ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 w odniesieniu do ewaluacji planów strategicznych WPR oraz dostarczania informacji na potrzeby monitorowania i ewaluacji, Dz.Urz. UE L 232 z 7 września 2022 r.
- Akty wykonawcze Komisji Europejskiej dot. Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/legislacja-ue4>.

Literatura

- Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, *Inteligentne wsie. Rewitalizacja usług na obszarach wiejskich*, 2018, https://ec.europa.eu/enrd/sites/default/files/enrd_publications/publi-enrd-rr-26-2018-pl.pdf.
- Gevelt van T., Holmes J., *A Vision for Smart Villages. Smart Villages*, 2015, <http://e4sv.org/wp-content/uploads/2015/08/05-Brief.pdf>.
- Kalinowski S., Komorowski Ł., Rosa A., *Koncepcja smart villages: Przykłady z Polski*, Warszawa 2021, <https://doi.org/10.53098/9788389900623>.
- Martinez Juan A., McEldowneyk J., *Smart villages Concept, issues and prospects for EU rural areas*, European Parliamentary Research Service, March 2021.
- Visvizi A., Lytras M.D., *It's Not a Fad: Smart Cities and Smart Villages Research in European and Global Contexts*, Sustainability, 2018, no. 10(8), <https://doi.org/10.3390/su10082727>.

Inne

European Commission, *Smart Villages Bled Declaration for a Smarter Future of the Rural Areas in EU*, <https://pametne-vasi.info/wp-content/uploads/2018/04/Bled-declaration-for-a-Smarter-Future-of-the-Rural-Areas-in-EU.pdf>.

Europejska Sieć na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, *EU action for Smart Villages*, https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2019-11/rur-dev-small-villages_en_0.pdf.

LEADER/Rozwój Lokalny Kierowany przez Społeczność (RLKS), <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/-leaderrozwoj-lokalny-kierowany-przez-spolecnosc-rlks>.

Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 – wersja skrócona, <https://www.gov.pl/attachment/25cd1313-c773-44cc-839f-6aafaffee0c0>.

Polski Plan Strategiczny dla WPR na lata 2023–2027 (PS WPR 2023–2027), <https://www.gov.pl/attachment/25cd1313-c773-44cc-839f-6aafaffee0c0>.

Programowanie PS WPR 2023–2027, <https://www.gov.pl/web/rolnictwo/programowanie-ps-wpr>.